

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Abnormaliteit door de ogen van dieren

Ribbens, Kees

published in

eerstewereldoorlog.nu/blog

2017

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Unspecified

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Ribbens, K. (2017). Abnormaliteit door de ogen van dieren. *eerstewereldoorlog.nu/blog*.
<http://www.eerstewereldoorlog.nu/blog/boekrecensie-cher-ami/>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

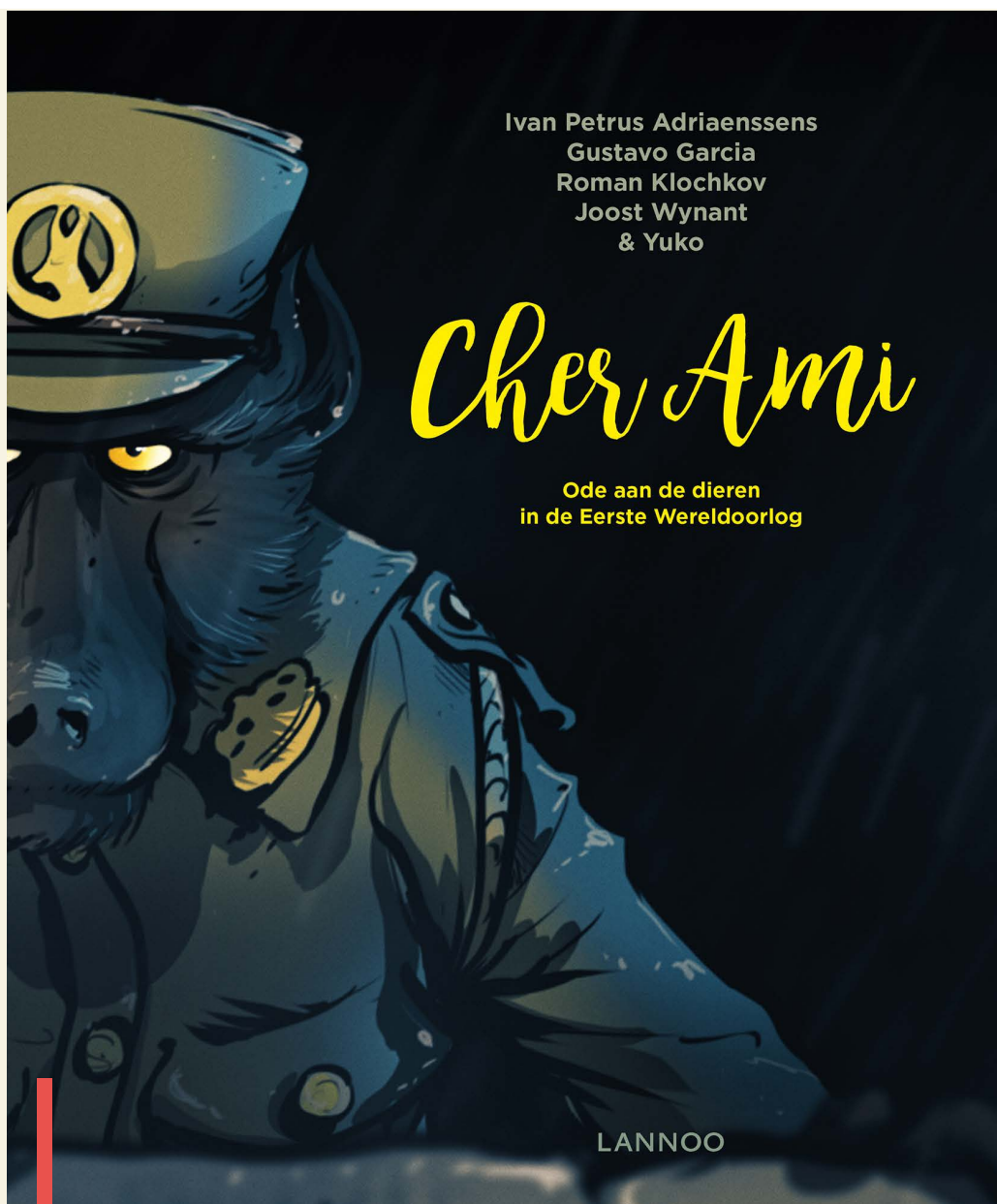

ABNORMALITEIT DOOR DE OGEN VAN DIEREN

Kees Ribbens recenseert in deze blog het prentenboek 'Cher Ami'. Het boek vertelt het verhaal van drie bijzondere dieren in de Eerste Wereldoorlog.

door Kees Ribbens (NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies/Erasmus Universiteit Rotterdam)

Een aap, een hond en een olifant. Om precies te zijn: een baviaan uit Zuid-Afrika, een bullterriër uit Amerika en een Aziatische circusolifant uit Hamburg. Deze curieuze combinatie van diersoorten doet onbewust denken aan een klassieke grap, in het genre 'Er waren eens...'. Maar baviaan Jackie, bullterriër Stubby en olifant Jenny, die ten tonele worden gevoerd in de graphic novel *Cher Ami*, werken allesbehalve op de lachspieren. Dat wekt geen verbazing voor wie kijkt naar de plechtige ondertitel: *Ode aan de dieren in de Eerste Wereldoorlog*.

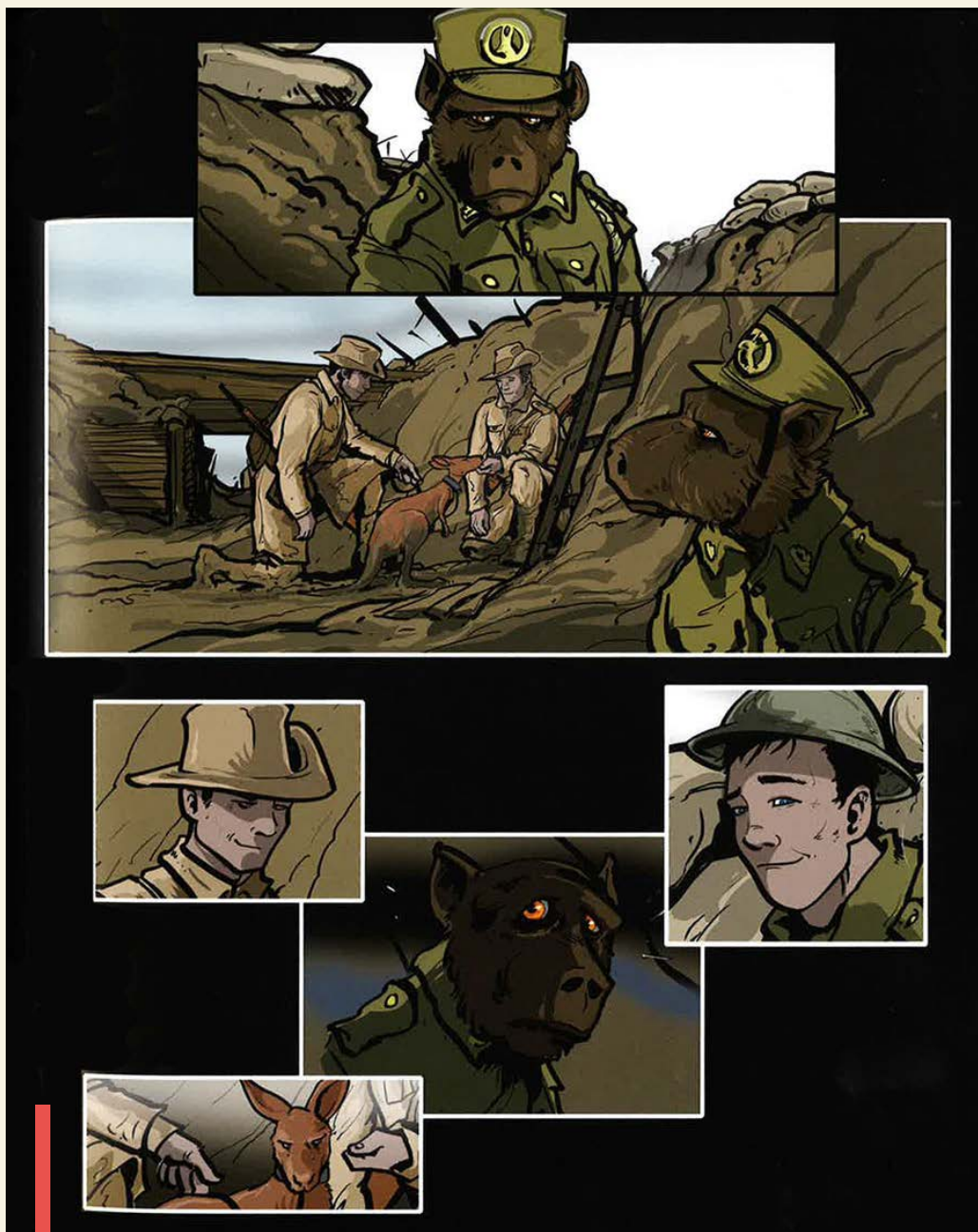
De voorkant van de graphic novel

De makers van *Cher Ami* zou onrecht worden aangedaan door te suggereren dat hun werk slechts een huldeblijk is. Is hun werk dan geen ode honderd jaar na dato? Zeker, maar niet als formeel monument waarmee een onderwerp van adoratie wordt heiligverklaard, waarna kritiekloze heldenverering een echt gesprek nagenoeg onmogelijk maakt. Veeleer wordt hier getracht inleving te stimuleren en lezers (of kijkers?) een spiegel voor te houden.

HEROIËK

Jenny, Jackie en Stubby zijn dan ook geen helden. Slachtoffers dan? Tot op zekere hoogte wel. Jenny – althans haar pendant in het stripverhaal - overleeft de oorlog niet. Het voelt echter vreemd om te beweren dat ze gevallen is voor het vaderland, en niet alleen omdat ze een Aziatische herkomst combineert met dienstbaarheid aan het Duitse leger. Jackie komt wél levend uit de loopgraven, maar met een geamputeerde

rechterpoot. In hoeverre dat heroïsch is, valt te bezien. Stubby, tot slot, raakt gewond door een granaat. Na de oorlog wordt hij gedecoreerd en krijgt een ware heldenontvangst in diverse parades. Maar leidt theater achteraf tot heldendom?

Een van de pagina's uit het boek, met baviaan Jackie

PROPAGANDA

De indeling in helden en slachtoffers blijkt niet toereikend voor dieren die simpelweg geen keuze hadden. Zij deden wat hen werd opgedragen, en in de tragische omstandigheden van een totale oorlog ontkwamen ook zij niet aan een praktische en propagandistische mobilisatie. Deze mobilisatie van dieren was niet in de laatste plaats om het moreel op te krikken van de militairen aan en achter het front en, voor zover zichtbaar gemaakt, van de burgerbevolking. De burgerbevolking die via de toenmalige media betrokken werd bij van alles wat in het teken stond van de strijd.

Dat mag een vertederende indruk wekken, al was het maar omdat de schaarse oorlogsdieren waarover wij vandaag de dag nog geïnformeerd zijn vooral als mascotte golden. De meeste van de zestien miljoen dieren die werden ingezet tussen 1914 en 1918 verrichten echter vooral militaire taken. Zij kregen niet standaard een naam. Hun bestaan is amper vastgelegd en pas vrij recent hebben enkele monumenten in Angelsaksische landen en culturele producties als *War Horse* en *Cher Ami* de aandacht gevestigd op hun aanwezigheid.

Een scene uit het boek met olifant Jenny

ANIMATIEFILM

Cher Ami is niet beperkt gebleven tot een stripboek. Uitgangspunt was namelijk een animatiefilm naar een scenario van de Belgische regisseur Joost Wynant. Voor het tekenwerk kon hij een beroep doen op zijn landgenoot Ivan Petrus Adriaenssens (bekend van zijn graphic novel *Afspraak in Nieuwpoort*), op de in Nederland actieve illustrator Gustavo Garcia (wiens vertrouwheid met de Eerste Wereldoorlog eerder resulteerde in de interactieve NTR-animatie *Kleine stappen in een grote oorlog*) en op de uit Kazachstan afkomstige Roman Klochkov, een in Gent opgeleide, meermalig bekroonde animatiefilmer.

De hond Stubby

YUKO

De drie stripverhalen, apart gepresenteerd, zijn nagenoeg tekstloos, maar van geluid voorzien. De boekuitgave bevat de jongste CD van de vierkoppige band Yuko. De combinatie van ijle zang en sombere muziek versterkt de indruk van vervreemding die de verhalen wekken. Dat kwam tijdens een recent optreden van Yuko in *De Brakke Grond*, het Vlaamse cultuurhuis in Amsterdam, op indrukwekkende wijze tot zijn recht.

De projectie van aansprekende beelden werd in belangrijke mate gedragen door een zeer passend klankenpanorama – wat de bezoeker opzadelde met de wrange gedachte zich te vermaken met andermans leed.

Het nummer Cher Ami van de band Yuko, dat zij schreven voor het project

INKIJKJE

Het is een cliché geworden om te spreken van de waanzin van de loopgraven, maar dit drievoudige inkijsje in het bestaan van dieren die verzeild raakten in de oorlog kan moeilijk anders dan als absurd worden betiteld. De lotgevallen van de baviaan zijn gevat in rake tekeningen van Garcia, hoewel diens airbrush-kleurenpalet soms net iets te uitbundig oogt. De aanwezigheid van de baviaan doet de vraag rijzen waarom een Zuid-Afrikaanse oorlogsvrijwilliger ertoe komt zijn huisdier mee te slepen naar het front in Noordwest-Europa. Evenals de Amerikaanse bullterriër – die door Adriaenssens in afgewogen composities wordt gepresenteerd - oogt hij in de strip vooral als een trouwe knecht die nauwelijks beseft wat hem overkomt.

AANGRIJPEND

Het meest aangrijpend is de strip over olifant Jenny, waarin de oorspronkelijke circus-setting wordt gecombineerd en gecontrasteerd met de alledaagse gruwelijkheden aan het front. Klochkov schuwt geenszins het gebruik van simplificaties van mens en dier, maar schetst daarmee een overtuigend beeld. Zowel van de soms innige relatie tussen mens en dier, als van de abnormaliteit waarin de dieren zich bevonden.

Een promotiefilmpje voor het project

FEIT EN FICTIE

Het boek sluit af met een door Aline Sax en Maarten Mahieu ([Geheugen Collectief](#)) samengesteld achtergrond dossier *Dieren in de oorlog*. Daarin zijn de drie verhalen in een ruimere historische context geplaatst en worden, waar mogelijk, feit en fictie van elkaar gescheiden. Dat is een welkome bonus voor deze goed verzorgde uitgave – die beloond had mogen worden met een weergave in een iets minder bescheiden lettergrootte.

BOEKINFORMATIE

Ivan Petrus Adriaenssens, Gustavo Garcia, Roman Klochkov, Joost Wynant & Yuko, *Cher Ami. Ode aan de dieren in de Eerste Wereldoorlog* (Tielt: Lannoo 2016) ISBN 978 94 014 3781 3

Kijk voor meer informatie op de site van [Cher Ami](#)

[Kees Ribbens](#) is onderzoeker bij het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

